

ISTORIA ȘI FILOSOFIA UNUI OBIECT – SCAUNUL SAU ANAGRAMAT „UN ACS”

George V. GRIGORE¹
georgegrigore@amphytrion.ro

ABSTRACT: The chair would be the first item of furniture that appears in the hearth of the bipedal human being who needs from time to time, to rest his legs after a broader effort of gaining verticality. If walking by all his members gave him an equilibrium for his body, walking on foot has forced him to sacrifice the two inferior members which had to support the whole weight of the body. The sitting position brought with it the sedentary itself, the statal organization and the statornicy. The man has become “home settled” and “wise”. If the “liberation technologist” brings inventiveness and creation, the appearance of human social universe, movable and immovable, setting free the artist standing in forms and images of human transcendent ego, communicates with other worlds hidden to our ordinary senses, the man is a spectator in space, in the center of a vast and complex universe, in a place of nature spirits and Gods.

KEYWORDS: chair, sedentary, human ego, spectator, center.

Scaunul avea să fie primul element de mobilier ce apare în vatra locuită de ființa umană bipedă ce, din când în când, simte nevoia să își odihnească membrele inferioare supuse unui mai mare efort după căpătarea verticalității. Dacă mersul în patru labe echilibra natural greutatea omului distribuind-o către toate cele patru membre, câștigarea poziției bipede avea să fie făcută prin sacrificarea membrelor inferioare ce trebuiau să suporte acum întreaga greutate corporală. Statul jos avea să aducă și sedentarizarea, organizarea statală, statornicia. Omul avea să devină „*așezat la casa lui*”, „*cu scaun la cap*”.

Arheologii au descoperit că în Egiptul antic acum 4000 de ani au început să se dezvolte marile orașe. Aici apar primele piese de mobilier din

1 Conferențiar dr., decan al Facultății de Arte din cadrul Universității „Spiru Haret”, București.

lemn de cedru, vopsit și cu diferite încrustații din pietre semiprețioase, sief și ceramică. Multe s-au păstrat până în ziua de azi, în tezaurele regale descoperite în mormintele faraonilor: **scaune cu spătar**, **taburete simple sau pliante**, tronuri impunătoare (Tronul lui Tutankamon (1341–1324 a. Chr.; Fig. nr. 1), canapele, paturi sau divane ce imitau prin forma lor silueta unor animale, lăzi sau lavițe. Este important de menționat faptul că mobila egipteană a influențat mult dezvoltarea mobilei din arealul civilizației grecești și romane și a constituit principala sursă de inspirație ale „**stilului Empire**” din Europa, de la începutul secolului al XIX-lea.

Fig. nr. 1 – Tronul faraonului Tutankamon (1341–1324 a. Chr.)

Din zona Asiei Occidentale a civilizației Babiloniene și Asiriene, cel mai distinctiv obiect de mobilier a rămas tronul împodobit cu perne bogat tapisate și cu picioare zoomorfe ce imitau labele animalelor. În Grecia Antică mobilierul a evoluat, devenind mai confortabil. Tronul era acoperit cu blănuri și piei de animale și era rezervat stăpânului casei. Scaunele rezervate femeilor aveau planul de șezut și picioarele create cu forme curbate, ceea ce le făcea mai comode și mai elegante. Se mai foloseau destul de des și taburete tapisate cu pânză sau piele, sau perne mari pe care se putea sta. Romanii au preluat majoritatea **pieselor de mobilier** de la greci, printre

care taburetul cu patru picioare și **scaunul pliant**. Jițurile erau făcute din bronz sau marmură, cu elementele de susținere în formă de animale reale sau fantastice.

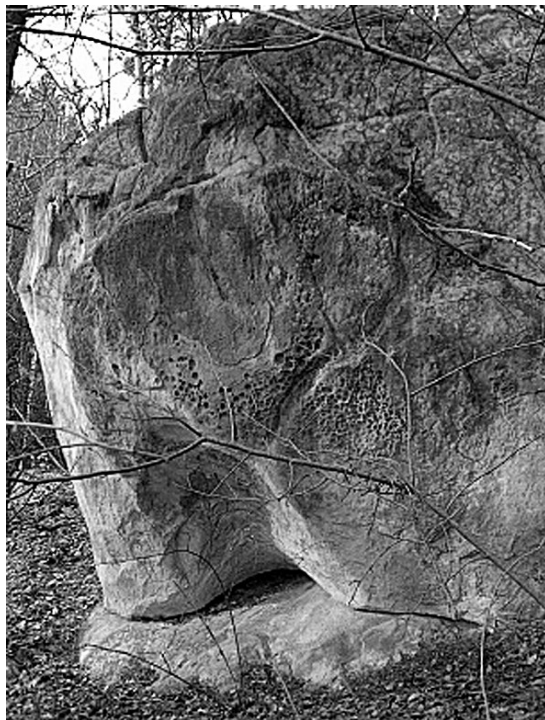

Fig. nr. 2 – Scaunul de la Sibiciu
(lângă Dealul Burdușoia, comuna Pătârlagele, jud. Buzău)

În munții noștrii, Carpați, pe culmi stâncoase și mai peste tot unde există chilii rupestre, se află dăltuite așa numitele Scaune de piatră, zise și Scaunele lui Dumnezeu (la Aluniș) sau ale lui Negru Vodă (la Cetățuia).

În vârful dealului de diatomită de lângă Burdușoia din județul Buzău al Munteniei, se află multe scaune enigmatice săpate în roca de calcar, aflate atât la exterior, cât și în interiorul chiliilor rupestre (Fig. nr. 2), la Aluniș (Fig. nr. 3), la Dionisie și la Peștera. Se spune că primele urme de locuire de aici datează din secolul III era noastră. Dintre cele aproape 20 de așezări monahale rupestre, cea mai veche este grota Fundul Peșterii, care a fost locuită încă din secolul VI a. Chr.

Fig. nr. 3 – Scaunul lui Dumnezeu de la Aluniș, județul Buzău, Muntenia

În comuna Cetățeni din județul Argeș, se află Mănăstirea Cetățuia. Este clădită pe vârful unei stânci și atribuită de tradiție secolelor XIII – XIV. Biserica Cetatea Schitului, atribuită voievodului Negru Vodă, s-a construit concomitent cu cetatea Câmpulungului Muscel – orașul a fost prima capitală a Țării Românești – în secolul al XIII-lea. Aici, pe malul stâng al apei, pe lângă stânca pe care se află „Amazoana” se află și „Scaunul lui Negru Vodă” (Fig. nr. 4) sculptat în piatră. Pe el apar semne simbolice deosebite (tridentul și svastica), iar mărimea sa ne face să ne gândim la uriașii de altă dată.

Fig. nr. 4 – Scaunul lui Negru Vodă de la Cetățuia, județul Dâmbovița, Muntenia

Aceste Scaune ale lui Negru Vodă, aceste lavițe de piatră cu spătar, fac parte din grupa elementelor comune mai tuturor locuirilor rupestre din România și au fost dăltuite în vremuri neștiute. Dacă nu putem să spunem câți ani are o asemenea lucrare, avea dovada că acum 7000–8000 de ani, în neoliticul de pe actualul teritoriu al țării noastre, se folosea mobilierul gospodăresc uzual, chiar ornamentat artistic minimal, iar acum 6750 de ani existau tronuri simple și antropomorfizate, mese-altar, banchete, scaune și elemente ceramice decorative de o înaltă ținută artistică.

De ce, dintre toate elementele de mobilier, scaunul devine atât de important? Pentru că el a reprezentat „semnătura” tehnicianului neolitic, așezat, care nu mai folosește piatra brută sau un simplu butuc pentru a sta jos, ci eliberat de alte sarcini poate sta spre a cugeta, a mânca, a se odihni, a povesti, etc.

Statul însuși, ca organizare, a apărut din această oprire sau „statuară” a grupului de vânători și culegători, iar scaunul a reprezentat simbolul statorniciei. În forma sa impunătoare, ca Tron sau Jiț, scaunul a devenit simbolul puterii absolute. Dacă acea cameră care adăpostea Tronul era numită „Sala Tronului”, și capitala unei țări este numită tot după locul unde se afla Scaunul puterii sale (Cetatea de Scaun; Sfântul Scaun sau Scaunul Apostolic (sau Pontifical)).

Constelația Cassiopeia, ce care seamănă cu litera W sau M, aflată în emisfera nordică, este cunoscută și ca Tronul, Mănăstirea, sau Scaunul lui Dumnezeu. Cărțile sfinte amintesc de noțiunea de judecată a Marelui Scaun Alb de Domnie, iar aceasta se găsește în Apocalipsa 20:11–15 și reprezintă judecata finală. Din acest Mare Scaun Alb de Domnie ies fulgere, glasuri și tunete.

„Scaun” poate fi numit și suportul-piedestal pe care artistul neolitic sau eneolitic din spațiul românesc al finței așeza un obiect ce era astfel „ridicat în rang”, adus mai aproape de privirea omului. Aceste suporturi abundă în cultura Cucuteniană, apropiind de sufletul omului realizările sale artistice valoroase. A cunoaște civilizațiile neolitice din România este un element cheie, indispensabil pentru a înțelege unde se află „așezarea”, „statusul”, „Scaunul” Vechii Europe aflate în prag de civilizare. Creatorii acestor culturi vor evolua conform propriului gust artistic, creând astfel „versiunea europeană a neoliticului” care se va răspândi din zona românească până în Italia, Spania și Germania de astăzi. Putem vorbi de România, dar ceea ce este mai important, putem vorbi de Europa datorită artefactelor

de aici, prin intermediul culturilor ce ajung până la Istanbul pentru unele, până la Budapesta, Belgrad și dincolo de Kiev sau Lvov pentru altele.

Fig. nr. 5 – „Gânditorul și Femeia sa” – statuete Hamangia din neoliticul românesc de acum 7.000–8.000 de ani

Pe întreg continentul european cultura neolitică a avut pretutindeni un caracter revoluționar, întrucât a marcat trecerea de la viața de jaf și vânătoare la o existență sedentară și „așezată”. Este momentul când omul „se așează” și începe să aprecieze și să creeze frumosul. Sculptura și ceramica creată pe teritoriul României au o neasemuită frumusețe pe care nu o mai întâlnim decât la cele create în zona bazinului Mării Egée. Boian, Vinca, Cucuteni, Hamangia, Gumelnița, Vădastra, Bodrogkeresztur, Cernavodă sunt tot atâtea civilizații total necunoscute publicului din Europa occidentală și din celelalte continente.

Una din cele mai rafinate perechi ilustrative pentru sculptura neolitică din România este reprezentată de „Gânditorul” și soția lui” (Fig. nr. 5), descoperite la Cernavodă, lângă Dunăre, în Dobrogea (Dealul Sofia, 1956) și care sânt expuse acum în Muzeu de Istorie al României din București. Statuetele, lucrate din teracotă neagră, lucioasă, n-au nici treisprezece centimetri înălțime, dar sânt înzestrate cu o mare forță de expresie. „Gânditorul” și soția sa aparțin culturii Hamangia. Aceasta este o cultură neolitică din mileniul IV – II a. Chr., care a fost denumită astfel după vechiul sat Hamangia din comuna Istria, Dobrogea, astăzi satul Baia din județul

Tulcea și s-a dezvoltat pe teritoriul de astăzi al României și într-o fază târzie pe teritoriul Bulgariei (în zona Varna și Burgas) și sporadic la NE de Dunăre. Redau mai jos fragmente din descrierea făcută de Dumitru Berciu, conducătorul săpăturilor arheologice de la Cernavodă: „*Gânditorul reprezintă un personaj așezat pe un scăunel cu patru picioare scurte, ornamentat cu creștături adânci pe laturile lungi. Scăunelul nu este mobil, ci a fost modelat împreună cu corpul omenesc. Înălțimea figurinei este de 11.5 cm, iar lățimea în dreptul umerilor de 7.5 cm.*”(1) Redarea corpului uman și a proporțiilor în poziția șezândă pe un scaun scund, fără spătar, este remarcabil de realistă, dacă ne gândim că au fost realizate acum aproape 7.000–8000 de ani.

Femeia sa reprezintă un personaj șezând direct pe pământ. Ele reprezintă descoperiri realmente remarcabile ale artei neolitice. „*Gânditorul ar reprezenta un zeu al vegetației, iar femeia o Zeiță a recoltei.*” (2)

Ceea ce m-a intrigat de la început la această statuie este un element aparent minor, dar pentru mine destul de important: „*Gânditorul*” stă pe un scaun, pe un scăunel cu patru picioare. Veți spune: – Ei și ce? Dar, dacă stăm puțin și ne gândim că această statuie are 7000–8000 de ani, înseamnă că acest scăunel – model exista cu adevărat. Dar „scaun” înseamnă „*așezare*”, „*atitudine*”, „*stat*”, „*spectator*”, „*comandor*”, „*comandant*”. Odată așezat, raportul cu natura și cu societatea se schimbă. Omul „*a stat pe gânduri*” (a șovăit, a ezitat, a stat la îndoială sau a stat în cumpănă, a stat absorbit de gânduri, a stat preocupat de ceva) și, după atâta vânătoare și pescuit, s-a „*așezat la casa lui*” (s-a potolit, s-a liniștit, s-a stabilit într-o locație-localitate, s-a rânduie, s-a aranjat, s-a instalat). Neoliticul, sau epoca nouă a pietrei (6600–3700), este o epocă în care se schimbă radical relația om-mediu. De o importanță capitală este trecerea de la economia de tip prădalnic, ocupativ, la cea productivă, prin apariția și dezvoltarea unor ocupații cu totul noi: cultivarea plantelor, domesticirea și creșterea animalelor, meșteșugurile casnice (împletitul, torsul, țesutul, olăritul), metalurgia aramei și a aurului și olăritul. În România cea mai impresionantă așezare neolitică din toată Moldova (măsoară 80 x 100 m și acoperă 3,6 acri) este Cucuteni, la 58 km nord-vest de Iași. A fost descoperită întâmplător, în anul 1884, în timpul unor lucrări rutiere. Dar faima așezării de la Cucuteni o constituie ceramica sa pictată, minunată, copleșitoare, expusă în noul muzeu din Piatra Neamț. Spiralele, uneori întrerupte, altele în lăntuite, în multe cazuri oblice sau verticale predomină pe aceste vase. Între spirale sînt pictate ovale, cercuri, zigzaguri, triunghiuri. Printr-o coincidență plăcută,

efectul de ansamblu anticipează l'art nouveau de la începutul secolului al XX-lea. Printre vasele policrome apar zeități feminine ce stau așezate pe tronuri, precum grupul precucutenian „*Sfânta Familie*” (4900–4750 a. Chr.; șapte statuete antropomorfe feminine stilizate, redată în poziție șezândă și un tron; locația Poduri-Dealul Ghidaru), „*Soborul Zeitelor*” (499–4750 a. Chr.; complex de cult precucuteni format din 36 piese, din care 21 de statuete antropomorfe feminine stilizate, redată în poziție șezândă și 13 tronuri; locația Poduri-Dealul Ghidaru), „*Complex de cult*” (499–4750 a. Chr.; complex de cult precucuteni format din 119 piese, din care 21 de statuete antropomorfe feminine stilizate, redată în poziție șezândă și 13 tronuri; locația Isaiia-Balta Popii), „*Complex de cult*” – Cucuteni (4350–4200 a. Chr.; 12 statuete antropomorfe, din care șase feminine și șase masculine, modelate în poziție șezândă; locația Durnești-Între Pâraie), „*Complex de cult*” – Cucuteni (3800–3600 a. Chr.; cinci piese, din care patru statuete antropomorfe, trei feminine și una masculină; cea mai mare statueta feminină este modelată în poziție șezândă, iar celelalte în picioare; locația Ghelăiești-Nedeia). În afara acestora au fost descoperite și machete din ceramică de mese și scaune („*Masă Altar-Cucuteni*” (4100–3900 a. Chr.; locația Traian-Dealul Fântânilor), „*Banchetă-Precucuteni*” (4750–4600 a. Chr.; locația Târpești-Râpa lui Bodai), „*Tron-Precucuteni*” (4750–4600 î. Hr.; locația Târpești-Râpa lui Bodai), „*Tron-Cucuteni*” (4200–4100 î. Hr.; locația Drăgușeni-Ostrov), „*Tron Antropomorfizat-Cucuteni*” (3700–3500 î. Hr.; locația Lipcani). Alături de „*Gânditorul de la Hamangia*” poate fi așezat și nu mai puțin celebrul „*Gânditor de la Târpești*” (Precucuteni II, 4900–4750 î. Hr.; piesă realistă, modelată în poziție șezândă, corp zvelt, cu coatele sprijinite pe genunchi și capul așezat în palme; locația Târpești-Râpa lui Bodai).

Călătorind în spațiu și în timp, ajungem pe malul lacului Sinoe, „... *la o departare de 500 de stadii de gura sacră a Istrului*” (după cum precizează Strabon), unde se află Cetatea Histria – prima colonie greacă de pe țărmul de vest al Mării Negre, dar și cel mai vechi oraș de pe teritoriul României. Orașul a fost întemeiat pe la mijlocul secolului al VII-lea a. Chr. (anul 657 a. Chr. după istoricul Eusebius) de coloniști veniți din Milet. Acesta a avut o dezvoltare neîntreruptă timp de 1300 de ani, începând din perioada greacă și până în epoca romano-bizantină. În cursul secolului al VII-lea p. Chr., cetatea a fost distrusă de atacurile avaro-slave și părăsită treptat de locuitorii săi. Săpăturile arheologice, începute din anul 1914, au scos la iveală, pe lângă resturile incintelor mai sus amintite, o serie de

monumente remarcabile, datând din diferite perioade din existența cetății. Mărturiile arheologice atestă existența unui teatru în aer liber, la Histria. Teatrul antic era realizat din banchete de piatră așezate în amfiteatru, așa cum putem vedea în teatrele antice ce s-au păstrat în alte zone ale lumii mediteraneene. Un proiect modern, mai puțin obișnuit al administrației locale, se referă în prezent la valorificarea potențialului turistic al zonei. În zona ruinelor cetății Histria „... se intenționează construcția unui teatru antic grecesc după planurile originale, cu o capacitate de 800 de locuri.” (3)

Mergând mai departe pe firul istoriei, cercetăm „Tezaurului de la Pietroasa”, cunoscut și sub numele de „Cloșca cu puii de aur”, descoperit în anul 1837 pe Dealul Istrița din comuna Pietroasele-Buzău și datat la începutul secolului al V-lea. Acesta ne oferă șansa de a descoperii o nouă Mare Zeiță, cea de pe „Pateră” sau platoul mic aurit. Așezată în centrul platoului de 26 de centimetri, pe un tron împodobit cu vrej de viță de vie și purtând în mână un pahar cilindric, zeița privește circular peste o friză cu 16 personaje mitologice și un ciobănaș cu un grup de mioare, ca un spectator modern cu nelipsita-i băutură răcoritoare la îndemână. Zeița stă ca o veritabilă spectatoare, sau ca o Mare Judecătoare, caz în care Tronul său devine Scaun de Judecată. Scaunul de judecată poate fi zeiesc, dar poate fi și uman, caz în care acesta este din piatră și se află în vatra satului. Acestea s-au păstrat până-n zilele noastre în anumite zone din Munții Apuseni. Tradiția judecării, de către bătrâni, a sătenilor ce au greșit grav față de comunitate sau față de semenii lor, este dovedită de existența acestui „Scaun de judecată” ce se mai află și în prezent în fața unor biserici din Țara moșilor. Astfel de „Scaune de judecată” mai există azi în Almașu Mic de Munte – comuna Balșa și în fața Bisericii „Adormirea Maicii Domnului”, din satul Brădet, comuna Almașu Mare. De obicei cel judecat își cerea iertare, promitea să nu mai săvârșească astfel de fapte sau, după caz, se împăca și și bătea palma cu cel păgubit. Un obicei similar exista la vechii nordici (vikingii), care aveau o stâncă a sfatului, unde se adunau, periodic, bătrânii, pentru a judeca pricinile personale și dintre triburi, ceea ce demonstrează apropierea „moșilor” noștri mai degrabă de nordici, decât de spațiul oriental. Scaunul de judecată determina instanța judecătorească, tribunalul, consiliul, sfatul. Scaun este și podul, posada, purgația, scara, schimbătoarea, năsălia, scheletul din grinzi de lemn care susține învelitoarea unui acoperiș (tronul casei). Scaunul poate fi scăunoaie, scamnie (Banat), scăuneci (Olt, Transilvania), scăunaș, scăunel, scăueș.

Scaunul reprezintă faptul de a sta, ședere, rămânere, zăbovire, iar „*a sta*” a condus la apariția Statului, ca amplasament, așezare, condiție, demnitate, făptură, ipostază, împrejurare, loc, postură, poziție, rang, situație, stare, statură, talie, titlu. Așa a apărut un teritoriu și o populație asupra cărora își exercită autoritatea această organizație statală, care prin degrevarea de anumite sarcini a condus la apariția specializărilor pe anumite meserii, la eliberarea tehnicianului, dar și a artistului.

Avem ca o dovadă „*Scaunele breslașilor*” din evul mediu, precum „*Scaunul de mezdrit*” folosit de dulgheri pentru imobilizarea bucăților de lemn supuse prelucrării cu mezdrele de diferite forme, „*Bedreagul*” – scaunul de cioplit al rotarului și „*Scaunul măcelarului*” sau Butucul pe care se taie carnea la măcelărie. Exista Scaunul bărbierului și Scaunul felcerului.

Așezarea și așteptarea, ca parte a vieții spectaculare, aduce cu sine un sentiment al înțelegerii înalte a vieții umane. Prin acest act al așezării omul lăsa viața să se desfășoare în jurul său fără să se implice în mod direct. El devine spectator la marele proces cosmic al vieții și al morții. Doar privind în jur el poate să vadă firele nevăzute ale invizibilei țesături ce conduce complexul proces al devenirii. Așezându-se, el devine bază, devine Nod Gordian al gândirii.

Leroi André-Gourhan (1911–1986), arheolog francez, paleontolog, paleoantropolog și antropolog, în lucrarea sa „*L’Homme et la matière*” (1943), propune conceptul de „*Tendințe tehnice*” și explică care este dinamica universului tehnic ce operează independent de grupurile etnice. Continuă cu ipoteza sa în lucrarea „*Milieu et technique*” (1945), dezvoltând această teorie într-o teorie generală a relației dintre tehnică (ca tendință universală) și etnie (ca specificație, diferențiere). Grupul uman – în conformitate cu teoria lui Leroi-Gourhan – se comportă ca și cum ar fi fost un organism viu ce își asimilează mediul său exterior, prin intermediul „*unei perdele de obiecte*”, pe care le solicită. Aceasta apare ca o membrană „*interpusă*” și „*artificială*”, care solicită din partea omului un proces tehnologic. Ceea ce se numește „*Mediu*”, din punct de vedere al omului este divizibil în mediul exterior (geografie, climă, animale și vegetație), precum și mediul interior (trecutul comun al grupului, prin urmare, „*cultura*”, etc.). Această diviziune permite o clarificare a conceptului de „*tendință tehnică*”. „*O tendință – potrivit Leroi-Gourhan – este o mișcare din mediul interior, care câștigă o poziție progresivă în mediul exterior*”. Crucială pentru înțelegerea ipotezei lui LeRoi-Gourhan, este ideea că trecerea la verticalitate a adus

eliberarea mâinilor pentru apucare, dar și a feței pentru gesturi și vorbire. Astfel s-a dezvoltat cortexului, apărând tehnologia, dar și limba, toate ca urmarea a adoptării poziției verticale. Ceea ce caracterizează umanitatea în comparație cu animalul este, așadar, faptul că instrumentele și tehnologia sunt pentru om un al treilea fel de memorie. Antropogeneza corespunde într-un fel tehnogenezei. Fără această a treia memorie a „*Tendinței tehnice*” omul nu ar fi evoluat în stadiul în care se află astăzi.

Omul poate fi un simplu spectator, devenind astfel ca un tranzistor prin care cosmosul îi va vorbi. Dacă caută timp și poposește, șade, așteaptă, locuiește, staționează, rămâne, se oprește, încremenește, durează, există, păstrează, perpetuează, persistă sau pur și simplu continuă a fi locului, el realizează ce înseamnă cu adevărat. „*A sta*”, „*a lăsa să treacă timpul*”, „*a aștepta*”, „*a fi de față la ceva*”, „*a adăsta*”, „*a avea răbdare*”, „*zăbovi*”, „*a spera*”, „*a crede*”, „*a pândi cu răbdare*”, „*a sta în expectativă*”, „*a întâmpina stând pe loc*”, „*a aștepta ocazia*”, „*a fi gata*”, „*a fi martor*”, „*a fi privitor*”, sunt tot atâtea sensuri ale statuării noastre ca popor. Neamul românesc e și el într-un fel solidar cu cel al planului divin neschimbător. „*Trece și asta!*” este una din cele mai curente vorbe românești. Neamul nostru rămâne, pentru că și el participă, în felul lui, la eternitatea ființei, stând pe locul său. Pe scaunul său...

Bibliografie:

- [1] Berciu, Dumitru, „*Contribuții la problemele neoliticului din România în lumina noilor cercetări de la Dunărea de Jos*”, Editura Academiei R.P.R., București, 1961;
- [2] *Idem*, „*Cultura Hamangia*”, Editura Academiei R.S.R., București, 1966;
- [3] Dumitroaia, Gh., Preoteasa, C., Munteanu, R., Nicola, D., „*Primul muzeu Cucuteni din România*”, Editura Foton, Piatra Neamț, 2005;
- [4] Martinescu, Darius – „*Istria, tehnologie de ultimă oră și istorie*” în „*România Liberă*” nr. 5404 din 10 decembrie 2007.